

DOBŘÉ MRAVY A VRÁCENÍ DARU DLE USTANOVENÍ §630 ZÁKONA Č. 40/1964 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK

LENKA ŘEHULOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita Brno, Česká republika

Abstract in original language

Níže uvedený příspěvek se zabývá otázkou „chování hrubě porušujícího dobré mravy“ vůči dárci nebo členům rodiny jako jednou ze zákonných podmínek vrácení daru ve smyslu ustanovení §630 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. První část jest věnována historickému exkurzu právní úpravy vrácení daru a vymezení pojmu dobré mravy v právní teorii a soudní praxi. Jádro příspěvku tvoří část druhá analyzující závadné chování obdarovaného vůči dárci či členům jeho rodiny nejen z hlediska rozsahu a intenzity rozporu s dobrými mravy. V této souvislosti není opomenuta ani rozhodovací činnost Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR.

Key words in original language

Darovací smlouva, dar, vrácení daru, dobré mravy, hrubé porušení dobrých mravů, rozpor s dobrými mravy, nevděk, dárci, obdarovaný, členové rodiny, rozsah a intenzita závadného chování, promlčení a zánik práva dárci, soudní judikatura, občanský zákoník, rekodifikace občanského práva.

Abstract

The under-mentioned paper is devoted to the issue of behaviour against a donor or his/her family members grossly violating good morals as one of the legal condition of returning a gift according to §630 of the Act No. 40/1964 Coll., Civil Code. The first part is focused on the historical excursion of the legal regulation of return a gift and defining the concept of good morals in the legal theory and judicial practice. The core of this paper is created by the second part analysing gross violation of good morals of a donee against a donor or his/her family members not only in terms of extent and intensity of being contrary to morality. In this connection the judicature of the Constitutional Court and the Supreme Court is performed.

Key words

The deed of gift, gift, return of the gift, good morals, gross violation of good morals, to be contrary to morality, ingratitude, donor/donator, donee, members of the family, extent and intensity of wrongful act, prescription and extinction of the right of donor, judicature, Civil Code, recodification of civil law.

1. ÚVODEM

Výklad institutu dobrých mravů (lat. *boni mores*) se řadí v posledních letech k důležitým otázkám právní teorie a praxe, neboť právo se při svém

působení stále častěji prolíná s vlivem morálky jako normativního systému. Správná interpretace pojmu dobré mravy je rovněž jedním z prostředků k dosažení římskoprávní idey *aequitatis*.¹

Stěžejní význam pro korektní interpretaci a aplikaci pojmu dobré mravy v občanském právu má vztah ustanovení §3 odst. 1 a §39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění. Dobré mravy jsou ovšem obsaženy i v normách tohoto zákona speciální povahy, s nimiž je spojován specifický následek přímo v nich uvedený, a to v případě, nastane-li situace, která se dobrým mravům příčí. Takovýmto případem je i ustanovení §630 občanského zákoníku upravující zvláštní způsob zániku smluvního závazkového vztahu ze smlouvy darovací s účinky *ex nunc*, a to vrácení daru pro hrubé porušení dobrých mravů.

V praxi se velmi často setkáváme s případy, kdy se dárce po obdarovaném domáhá vrácení daru, avšak většinou se nejedná o tak závadná jednání, kterážto by naplňovala onu zákonnou podmínku vrácení daru spočívající v chování obdarovaného k dárce nebo členům jeho rodiny, hrubě porušujícím dobré mravy; nutným následkem je pak ztráta sporu. Jak na otázku hrubého porušení dobrých mravů ve smyslu ustanovení §630 občanského zákoníku tedy teorie a praxe pohlíží?

2. KRÁTKÉ OHLÉDNUTÍ DO HISTORIE

Císařský patent č. 946/1811 ř.z. (Obecný zákoník občanský) upravil darování v ustanovení §§938 až 956 a samotný institut vrácení daru byl pak zakotven v ustanoveních §§946 až 954: „*Smlouvy o darování nelze zpravidla odvolati.*“ Výjimky, které zakládaly v našem pojetí právo na vrácení daru, zákoník stanovil takto: „*1. nouze, 2. nevděk, 3. zkrácení povinné výživy, 4. zkrácení povinného podílu, 5. zkrácení věřitelů a 6. děti potomně narozené.*“ Z pohledu analýzy hrubého porušení dobrých mravů, je dle mého názoru rozhodná výjimka druhá. Obecný občanský zákoník obsahoval obecnou definici pojmu hrubý nevděk v ustanovení §948; jednalo se o skutkové postaty úmyslných trestných činů a pokud obdarovaný některou ze skutkových podstat naplnil, stal se nepoctivým držitelem věci a dárce byl oprávněn odvolat dar soudní žalobou. Ani ostatní výjimky nebyly bez návaznosti na jednání *contra bonos mores*, ovšem v oněch případech na straně dárce nikoliv obdarovaného.

Ve stejném duchu navazuje na shora zmiňovaný císařský patent i právní úprava obsažená v zákoně č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. V ustanovení §386 se dočítáme, že „*dárce může darovací smlouvu zrušit, dopustí-li se obdarovaný úmyslného trestného činu proti dárce, jeho manželovi, dětem*

---

¹ K tomu blíže viz BLAHO, P: *Aequitatis* ako correctio iuris v římskom súkromnom práve. In: *Slušnosť v práve* (sborník z konferencie). Právnická fakulta Univerzity Komenského: Bratislava, 1993, s. 97-109.

nebo rodičům.“ Oproti císařskému patentu dochází k rozšíření okruhu osob, proti nimž může být namířeno jednání naplňující skutkovou podstatu úmyslného trestného činu.

Vrácení daru v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník bylo nejprve zakotveno v ustanovení §409: „*Dárce se může domáhat vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje pravidla socialistického soužití.*“ Novela občanského zákoníku, zákon č. 509/1991 Sb., s účinností od 1. 1. 1992 nahradila dosavadní ustanovení §409 ustanovením §630, kdy v kontextu dané doby pravidla socialistického soužití vystřídalými námi zkoumané dobré mravy.

Z uvedeného plyne, že dárce oproti současné právní úpravě, jež bude vzápětí podrobena bližšímu rozboru, byl oprávněn požadovat vrácení daru jen v explicitně daném jednání obdarovaného, vykazujícím znaky skutkové podstaty úmyslného trestného činu.

3. VRÁCENÍ DARU A HRUBÉ PORUŠENÍ DOBRÝCH MRAVŮ DLE UST. §630 OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

3.1 ZÁKONNÉ PODMÍNKY VRÁCENÍ DARU

Jak jsme již shora uvedli, ustanovení §630 občanského zákoníku zakládá právo dárce domáhat se vrácení daru, chová-li se obdarovaný k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy. Právní úkon dárce může být učiněn jakoukoliv formou, kdy není vyloučeno, aby tento jednostranný adresovaný právní úkon byl obsažen přímo v žalobě. Zároveň však zákon vrácení daru soudním rozhodnutím nepodmiňuje, což znamená, jsou-li splněny hmotněprávní podmínky dle citovaného ustanovení, obnovuje se vlastnické právo dárce k darované věci a obdarovaný jako neoprávněný držitel je povinen věc vydat.² Využije-li dárce svého oprávnění, zaniká darovací vztah okamžikem, kdy projev jeho vůle došel obdarovanému.³

Předpokladem zániku darovacího vztahu je tedy existence dvou po sobě následujících právních skutečností:

- a) hrubého porušení dobrých mravů chováním vůči dárce nebo členům jeho rodiny a

---

² Srov. odlišné názory viz MIKEŠ, J., ŠVESTKA, J.: Nad základními otázkami vrácení daru dárce. Právní rozhledy. 2002. roč. 10, č. 4, s. 155-200 a GROBELNÝ, P.: K žalobě na vrácení daru. Právní rozhledy. 2002, roč. 10, č. 10, s. 502-505.

³ Je-li jednostranný právní úkon dárce obsažen v žalobě, právní vztah pak zaniká až doručením žaloby obžalovanému; z textu žaloby musí být ovšem tento hmotněprávní úkon zjistitelný. Blíže k tomu viz ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M.: Občanský zákoník. Komentář. II. díl. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1800.

b) jednostranného právního úkonu dárce adresovaného obdarovanému.

Nadále se budeme zabývat pouze analýzou zákonné podmínky vrácení daru uvedené pod bodem a).

3.2 POJEM DOBRÉ MRAVY

Abychom se mohli blíže věnovat otázce chování hrubě porušujícího dobré mravy, je třeba se alespoň krátce zastavit u pojmu dobrých mravů jako takových, navíc nejsou-li zákonem nikterak definovány. O vymezení pojmu dobrých mravů usiluje svědomitě teorie i praxe. Jedním z pohledů je výklad dobrých mravů jako *souboru osvědčených, dlouhodobě užívaných obecně uznávaných a společenské vztahy stabilizujících pravidel chování*.⁴ Nad rámec tohoto vymezení nutno ovšem dodat, že dobré mravy v sobě taktéž zahrnují prvek uvědomění si takového jednání. Jako *obecně uznávané minimum společenských hodnot* jsou dobré mravy chápány J. Salačem⁵, kdy Z. Grus k tomu dodává, že *mravní aspekty soukromého práva mohou být definovány pouze prostřednictvím jednotlivých případů s odkazem na princip rovnosti, ze kterého je možno dovodit, že ve shodných případech by mělo být rozhodováno shodně, jelikož „právo dobrých mravů“ je právem soudcovským*.⁶ S důrazem na filozofický aspekt pojmu se věnuje výkladu dobrých mravů rovněž B. Havel⁷, J. Hurdík nebo již zmiňovaný O. Hein.

K hlubšímu objasnění pojmu dobrých mravů přispěla rovněž judikatura, a to nejen Ústavního soudu ČR, Nejvyššího soudu ČR, ale i soudů obecných. Definicí dobrých mravů v právním slova smyslu podal Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 26. února 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97 takto: *„Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právních vztahů.“* Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti se taktéž explicitně vyjádřil k obsahu a uplatnění zásady ochrany dobrých

---

⁴ HEIN, O.: Dobré mravy. Právní rádce. 2004, roč. 12, č. 12, s. 71-79

⁵ Více viz SALAČ, J.: Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy. 2002, roč. 10, č. 6. S. 252.

⁶ GRUS, Z.: Dobré mravy ve světle publikované judikatury. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 3, s. 115.

⁷ HAVEL, B.: Dobré mravy a poctivý obchodní styk. Právník. 2001, roč. 10, č. 1, s. 37-86 nebo HAVEL, B.: K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. Obchodní právo. 2001, roč. 10, č. 2, s. 11-15.

mravů⁸ v otázkách, které bychom mohli rozčlenit do čtyř okruhů, a to v otázkách vztahů z obligačních smluv, jejichž obsah se přiči dobrým mravům (§39 odst. 1 občanského zákoníku)⁹, výkonu práva v rozporu s dobrými mravy (§3 odst. 1 občanského zákoníku)¹⁰, restitučních sporů¹¹ a dobrých mravů soutěže¹². Z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu zmiňme zejména rozsudek ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002, ve kterém soud o dobrých mravech hovoří jako o *měřítku hodnocení konkrétních situací, odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti*.¹³ Z uvedeného lze shrnout, že dobré mravy jako korektiv nepřiměřené tvrdosti pozitivního práva nutno posuzovat individuálně v daném čase a místě s přihlédnutím ke všem okolnostem a povaze konkrétního případu, přičemž nezáleží tolik na subjektivním názoru jednotlivce, jako na hodnocení společenském, objektivizovaném.¹⁴

3.3 HRUBÉ PORUŠENÍ DOBRÝCH MRAVŮ. ROZSAH A INTENZITA ZÁVADNÉHO JEDNÁNÍ.

Stejně jako občanský zákoník blíže nespecifikuje dobré mravy, ani neuvádí, co se považuje za hrubé porušení dobrých mravů, což pak s sebou v praxi přináší mylnou představu společnosti o charakteru jednání obdarovaného zakládající právo dárce na vrácení daru. Soudy pak zde mají složitou úlohu

---

⁸ J. Wintr subsumuje ochranu dobrých mravů pod princip zákazu zneužití práv a toto pojetí jest citelné právě i v judikatuře Ústavního soudu ČR. Blíže viz WINTR, J.: Říše principů. Obecné odvětvové principy českého práva. Praha: Karolinum, 2006, s. 146.

⁹ Např. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. III. ÚS 649/05 (přiměřenost smluvní pokuty), náleží Ústavního soudu ČR ze dne 3. 10. 2007, sp. zn. 594/07 (přiměřenost paušální odměny advokáta), usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2007 anebo sp. zn. III. ÚS 729/06 (k obsahu inominátní smlouvy z pohledu dobrých mravů).

¹⁰ Např. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 4. 8. 1999, sp. zn. IV. ÚS 114/99 (vlastník versus neoprávněný uživatel), náleží Ústavního soudu ČR ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 22/01 (spoluvlastnické vztahy), náleží Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 309/95 (námitka promlčení) anebo náleží Ústavního soudu ČR ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 401/06 (výživné na rozvedenou manželku).

¹¹ Např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 77/03 (lhůta pro uplatnění restitučního nároku po zrušení podmínky trvalého pobytu) anebo náleží Ústavního soudu ČR ze dne 3. 6. 2008, sp. zn. IV. ÚS 581/06 (náhrada za zhodnocení restituovaných nemovitostí).

¹² Např. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07 (pocivý obchodní styk) anebo náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. 9. 2009, sp. zn. IV. ÚS 27/09 (nekalosoutěžní jednání).

¹³ Dále srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 263/2001 nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000.

¹⁴ K pojmu dobrých mravů blíže CHALUPA, L.: Výklad institutu dobrých mravů. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 11, s. 569-573 nebo SPÁČIL, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, s. 664-668.

spočívající ve zkoumání objektivních důvodů, kteréžto by zakládaly povinnost obdarovaného dar vrátit a odlišily je od subjektivních pocitů amorálního chování obdarovaného, jak to dárce může vnímat, zhorší-li se vztahy s obdarovaným.¹⁵

Nutno konstatovat, že z ustanovení §630 občanského zákoníku nevyplývá, že by závadné jednání obdarovaného vůči dárci nebo členům jeho rodiny muselo z hlediska intenzity a rozsahu dosahovat takového stupně závažnosti, abychom hovořili o trestněprávní nebo správněprávní odpovědnosti obdarovaného, avšak zároveň se nebude jednat ani o jakékoliv nevhodné chování nebo pouhý nevděk obdarovaného.

Ne v každém případě a nikoliv pouze trestný čin a přestupek zakládá důvod pro vrácení daru¹⁶. Kdyby to tak skutečně zákonodárce zamýšlel, pak bychom v dikci ustanovení §630 občanského zákoníku zcela jistě našli výslovnou úpravu, jak byla obsažena v ustanovení §386 zákona č. 141/1950 Sb. Na druhou stranu ne každé jednání postižitelné dle norem trestního práva, bude vést k naplnění zákonné podmínky vrácení daru uvedené shora pod bodem a). Zcela určitě tomu tak nebude např. u **nedbalostního trestného činu** ublížení na zdraví, které naplnil svým jednáním obdarovaný, když jako řidič zavinil dopravní nehodu, při níž byl dárce jako spolujezdec zraněn. Naopak trestný čin zanedbání povinné výživy, dle zavinění rovněž nedbalostní, znaky chování hrubě porušujícího dobré mravy ve smyslu ustanovení §630 občanského zákoníku zjevně naplňovat bude. Třebaže se na první pohled zdá, že **úmyslný trestný** čin obdarovaného vůči dárci nebo členům jeho rodiny bude zakládat důvod vrácení daru vždy, praxe poukazuje na opak. Například vyprovokuje-li dárce obdarovaného, v důsledku čehož obdarovaný spáchá trestný čin, bude nutné zhodnotit, zda dárce tvrzené důvody pro vrácení daru jsou právně relevantním důvodem směřujícím k vrácení daru a domáhání se splnění restituční povinnosti. Neznamená to současně, že by snad takový trestný čin obdarovaného měl být jakkoliv bagatelizován. Vždy tedy stran nejen trestněprávního jednání, bude záležet na okolnostech konkrétního případu a unesení důkazního břemene dárce v případném soudním jednání.¹⁷ Neméně důležité bude posouzení vzájemného vztahu mezi dárce a obdarovaným a zohlednění osobních, rodinných a majetkových poměrů zúčastněných, jakož i předmětu darování.

---

¹⁵ Důvody zhoršení mohou být zapříčiněny i samotným jednáním dárce či jeho očekáváním, že z vděčnosti k němu, se bude obdarovaný chovat podstatně lépe, než je obvyklé.

¹⁶ Bylo-li pravomocné rozhodnutí příslušným orgánem vydáno, je soud v občanskoprávním řízení samozřejmě vázán rozhodnutím o tom, že byl trestný čin nebo přestupek spáchán a kdo jej spáchal (§135 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

¹⁷ K tomu blíže VRCHA, P.: Vrácení daru – hmotněprávní důvody vrácení daru. Právní rádce. 1997, roč. 5, č. 12, s. 6.

Odhlédneme-li od jednání naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku, je tu celá řada dalších závadných podob chování obdarovaného, jež mohou kolidovat s dobrými mravy – např. hrubé a soustavné verbální urážky, napadání či odmítání nezbytné pomoci ve stáří. V těchto případech se však musí vždy jednat o takové závadné jednání obdarovaného vůči dárci nebo členům jeho rodiny, kteréžto z hlediska svého rozsahu a intenzity nevzbuzuje žádné pochybnosti o hrubém (nikoliv běžném) rozporu s dobrými mravy.¹⁸ Právní teorie a praxe hledala zejména v 90. letech minulého století měřítko stran onoho závadného jednání obdarovaného na jiných místech občanského zákoníku a jistý návod spatřovala v ustanovení §469a zakotvující institut vydědění. Dle tohoto ustanovení, pomíneme-li důvod odsouzení potomka pro úmyslný trestný čin, může zůstavitel vydědit svého potomka, *neposkytne-li v rozporu s dobrými mravy zůstaviteli potřebnou pomoc ve stáří, nemoci nebo jiných závažných případech, neprojevuje-li o zůstavitele trvale zájem, který by jako potomek projevovat měl a vede-li trvale nezřízený život*. Předmětné ustanovení nám může být nápomocno, ovšem nelze jej paušálně ve vztahu k ustanovení §630 občanského zákoníku přejímat, neboť ne každý důvod pro vydědění musí být důvodem pro vrácení daru. O mnoho bližší se mi jeví ustanovení § 469 občanského zákoníku upravující tzv. dědickou nezpůsobilost: „*Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženého jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.*“

Oproti stavu v 90. letech minulého století, kdy nezbylo než mimo zmíněné hledat odpovědi stran posouzení závadného jednání v předválečné judikatuře¹⁹, nám situaci v posledním desetiletí usnadnil svými rozhodnutími Nejvyšší soud ČR. Zcela průlomovým rozhodnutím ve věci vymezení chování hrubě porušujícího dobré mravy se stal rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29Cdo 228/2000, který konstatoval: „*Předpokladem úspěšného uplatnění práva dárce na vrácení daru není jakékoliv nevhodné chování obdarovaného nebo pouhý nevděk,*

---

¹⁸ Jednat proti dobrým mravům není ještě totéž, jako hrubě porušit dobré mravy – hrubé porušení dobrých mravů se musí projevit specifickým druhem chování proti konkrétní osobě. K tomu např. BRUK, D.: Vrácení nemovitého daru. Právní rádce. 1996, roč. 4, č. 8, s. 7 a násl., ŠUBRTOVÁ, J.: Důvody vydědění. Ad notam. 1999, roč. 5, č. 5, s. 65-69 nebo TOMEK, M.: Vydědění. Právní rádce. 2008, roč. 16, č. 3, s. 68-71.

¹⁹ Mezi důvody nezakládající právo na vrácení daru bez dalšího se řadily např. nepořádný život, hazardní hry, cizoložství spáchané v tísnivém stavu či dopustil-li se cizoložství nejen obdarovaný, ale i dárce. Naopak dopustil-li se obdarovaný proti svému dobrodinci hrubého nevděku, mohl být dar odvolán. Hrubou nevděčností se rozumělo ublížení na těle, na cti, na svobodě nebo na majetku, která byla toho druhu, že bylo možné proti pachateli zakročit podle trestního zákona z moci úřední nebo na žádost toho, komu bylo ublíženo. Z hlediska procesního postačovalo, byl-li pachatel trestně stíhán, nerozhodný byl výsledek onoho trestního stíhání, tedy potenciální odsouzení pachatele.

ale takové chování, které s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu lze kvalifikovat jako hrubé porušení dobrých mravů. Obvykle jde o porušení značné intenzity nebo o porušování soustavné, a to ať už fyzickým násilím, hrubými urážkami, neposkytnutím potřebné pomoci apod. Ne každé chování, které není v souladu se společensky uznávanými pravidly slušného chování ve vzájemných vztazích mezi lidmi, naplňuje znaky § 630 občanského zákoníku, nýbrž předpokladem aplikace tohoto ustanovení je kvalifikované porušení morálních pravidel konkrétním chováním obdarovaného, jehož stupeň závažnosti je hodnocen podle objektivních kritérií, a nikoliv jen podle subjektivního názoru dárce. Dárce se jako důvodu k vrácení daru nemůže dovolávat skutkových okolností, jež nastaly či existovaly v době před darováním a za nichž byl právní úkon učiněn a o nichž obě strany při uzavírání smlouvy věděly.“²⁰ K tomu Nejvyšší soud ČR v usnesení ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1406/2007 dodává: „...toto chování z hlediska svého rozsahu a intenzity a při zohlednění vzájemného jednání účastníků právního vztahu nevzbuzuje z hlediska společenského, objektivizovaného, pochybnosti o hrubé kolizi s dobrými mravy.“

Z uvedeného plyne, že samotná jediná slovní urážka učiněná obdarovaným na adresu dárce, byť není pochyb o porušení základních morálních pravidel, postrádá předpoklad soustavnosti závažného jednání a jako taková tedy nebude důvodem pro vrácení daru.²¹ Jiná situace nastane, jestliže by se takové urážky opakovaly. Na základě korektní interpretace shora předestřené právní věty rozhodl Nejvyšší soud ČR zamítnutím dovolání dárce, kteří spatřovali chování hrubě porušující dobré mravy v tom, že obdarovaná nesplnila závazek zřídit smluvně ve prospěch dárce věcné břemeno bezplatného doživotního bydlení a užívání darovaných nemovitostí za situace, kdy dárce odmítl akceptovat nabídku obdarované zřídit v jejich prospěch věcné břemeno v rozsahu respektujícím jejich dosavadní užívání nemovitostí. Nejvyšší soud ČR správně vyhodnotil, že okolnost nevyvinutí většího úsilí ze strany obdarované nelze posuzovat jako chování hrubě porušující dobré mravy a nelze taktéž přičítat k tíži obdarované, že nevyhověla žádosti dárce o zřízení věcného břemena i ve prospěch jejich dvou synů.²² Ke shora uvedenému jest třeba dodat, že z hlediska subjektu hrubě porušujícího dobré mravy se musí jednat vždy a pouze o obdarovaného. Důvodem k vrácení daru tak není chování, jímž zákonný zástupce nezletilého obdarovaného hrubě porušuje dobré mravy vůči dárce.²³

---

²⁰ Totéž viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1708/2000.

²¹ Takovým případem je i ojedinělý konflikt, při němž dojde k zranění dárce ošetřeného lékařem, nebyla-li zjištěna příčina sporu mezi dárce a obdarovaným, ani to, zda tento konflikt obdarovaný zavinil.

²² Více viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 33 Cdo 557/2008.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 33 Odo 1192/2003: „...nelze jednání matky nezletilé žalované (obdarované) spočívající v podání trestního oznámení na

Jde-li o činnost Ústavního soudu ČR jako orgánu ochrany ústavnosti, pouze uvedme, že tento se námi zkoumanou problematikou zabíral toliko jednou, a to pouze okrajově, kdy v souvislosti s právem na spravedlivý proces dal za pravdu stěžovatelce (dárkyni), jejíž navržené důkazní listiny prokazující hrubé porušení dobrých mravů, obecné soudy ve svých rozhodnutích vůbec nezhodnotily, aniž by tento svůj postup jakkoliv zdůvodnily.²⁴

3.4 ČLENOVÉ RODINY DÁRCE. PROMLČENÍ A ZÁNİK PRÁVA DÁRCE.

Okruh osob, proti nimž může být namířeno jednání hrubě porušující dobré mravy je vymezen v ustanovení §630 občanského zákoníku jako „*dárce a členové rodiny*“. Do pojmu „*členové rodiny*“ je nutno ve světle soudobé judikatury zahrnout rovněž vztah příbuzných v řadě přímé, kterými jsou nejen rodiče a děti, ale také prarodiče a vnuci, popřípadě i pravnuci. Nejvyšší soud ČR²⁵ v jednom ze svých rozhodnutí vychází s obezřetností z nejbližší úpravy obdobné pojmu rodina, a to z ustanovení §116 občanského zákoníku, který určuje pojem osoby blízké. Osobou blízkou je ovšem nejen příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, ale taktéž jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Tyto osoby do pojmu členové rodiny lze zahrnout pouze ve výjimečných případech, pokud by dárce jejich újmu důvodně pociťoval jako újmu vlastní (např. teta, strýc, snacha, zeť, tchýně či tchán a za určitých okolností, dle mého názoru, i druh a družka). Zásadně je pak nutno interpretovat ustanovení §630 občanského zákoníku restriktivně, neboť obsah pojmu „*člen rodiny*“ a „*osoba blízká*“ není totožný, nýbrž užší.²⁶ Ústavní soud je přesvědčen, že právě v rodině jako základu společnosti se musí dobré mravy (poctivost, čestnost, vzájemná úcta a zejména úcta k rodičům) mezi členy rodiny kultivovat a orgány veřejné moci, soudy zvláště, k tomu musí svými rozhodnutími přispívat.

Z časového hlediska může k chování hrubě porušujícího dobré mravy dojít v kterémkoliv období od uzavření smlouvy a dárce se může domáhat vrácení daru bez časového omezení.²⁷ Vzhledem k tomu, že jde o majetkové právo, promlčuje se ve lhůtě uvedené v ustanovení §101 občanského zákoníku (tři roky) a tato počíná běžet od doby, kdy chování obdarovaného

---

dárce přičíst žalované a dovozovat z něj, že jím žalovaná porušila dobré mravy. Kritériem hrubého rozporu s dobrými mravy lze poměřovat pouze jednání, které se žalovaná (obdarovaná) vůči žalobci (dárce) dopustila sama.“

²⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 201/04.

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 2003, sp. zn. 3 Odo 134/2003.

²⁶ Srov. KAPITÁN, Z.: Darovací smlouva a problematika vrácení daru. Časopis pro právní vědu a praxi. 1999, roč. 7, č. 1, s. 68.

²⁷ Blíže viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 6. 2. 1996, sp. zn. 20 Co 72/95.

naplnilo znaky hrubého porušení dobrých mravů, tedy kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Dochází-li k závadnému chování vůči dárci opakovaně, přičemž každé takové chování lze kvalifikovat jako jednání hrubě porušující dobré mravy, lze dospět k závěru, že promlčecí doba počíná až ode dne, kdy došlo k poslednímu závadnému jednání obdarovaného. Mělo-li by chování obdarovaného pokračující charakter, plynula by promlčecí doba od okamžiku, kdy obdarovaný ve svém závadném chování ustal.

Právo žádat vrácení daru je osobním právem dárce, kteréžto zaniká smrtí. Pokud ovšem projev vůle směřující k vrácení daru byl učiněn ještě za života dárce, pak nárok na vydání věci, jež byla předmětem daru, přísluší dědicům. Naopak na dědicích obdarovaného lze nárokovat vrácení daru za předpokladu, že projev dárce směřující k vrácení daru byl vůči obdarovanému učiněn ještě za jeho života.

4. ZÁVĚREM

Ze shora uvedeného plyne, že jednat proti dobrým mravům není ještě totéž jako hrubě porušit dobré mravy a chování hrubě porušující dobré mravy se tak musí projevit specifickou formou proti dárci. Možnost domáhat se vrácení daru by nemělo být institutem svévolně zneužitelným a při jeho aplikaci ze strany dárce by mělo dojít k zohlednění všech souvisejících skutečností v souladu se zásadou jistoty občansko-právního obratu.

Otázka, zda chováním obdarovaného byly hrubě porušeny dobré mravy, je tak především otázkou skutkovou. Pro správné zodpovězení předmětné otázky je proto nezbytné, aby v každém jednotlivém případě bylo hrubé chování obdarovaného nejen dárce tvrzeno (uvedením zcela konkrétních skutečností z důvodů přezkoumatelnosti, zákonnosti a právní jistoty), ale také prokázáno (aktivní a vědomé chování obdarovaného vůči dárci značné intenzity). Nezastupitelnou úlohu při vymezení pojmu chování hrubě porušující dobré mravy v důsledku kusé právní úpravy §630 občanského zákoníku zastává, jak výše patrně, nepochybně konstantní soudní judikatura.

Neúplnost právní úpravy vrácení daru by mohla do jisté míry de lege ferenda odstranit připravovaná rekodifikace občanského práva. Problematiku odvolání daru upravuje nový občanský zákoník podstatně podrobněji v ustanoveních §§ 1986 až 1993; rozlišuje odvolání daru pro nouzi a pro nevděk. Současné „chování hrubě porušující dobré mravy“ nachází nepřímou zakotvení v ustanovení §1990, jenž hovoří o vrácení daru pro nevděk: „*Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit.*“ Za nevděk by se rovněž výslovně považovalo i zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké (nyní jest dovozováno pouze ze soudní praxe). Nevděk by stavěl obdarovaného do pozice nepoctivého držitele. Právo odvolat dar v takovýchto případech by na rozdíl od odvolání daru pro nouzi přecházelo i na dárce dědice. Dárce by mohl dar pro nevděk odvolat do

jednoho roku ode dne, co obdarovaný dárci ublížil (nyní jest lhůta tříletá), ale dozvěděl-li by se o tom dárce později, pak do jednoho roku ode dne, kdy se o důvodu pro odvolání daru dozvěděl. Dědic by mohl dar odvolat nejpozději do jednoho roku od dárcovy smrti. Ovšem ani plánovaná rekonstrukce nepočítá s bližším vymezením pojmu dobré mravy, a to ani v kontextu s institutem vrácení daru, a tak bude třeba i nadále postupovat v intencích výše uvedených za pomoci právní teorie a soudní praxe.

Literature:

Monografie

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M: Občanský zákoník. Komentář. II. díl. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1114. ISBN 978-80-7400-108-6.
- Wintř, J.: Říše principů. Obecné odvětvové principy českého práva. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2006, s. 280. ISBN 80-246-1246-1.

Odborné články

- Blaho, P: Aequitatis ako correctio iuris v rímskom súkromnom práve. In: Slušnosť v práve (sborník z konferencie). Právnická fakulta Univerzity Komenského: Bratislava, 1993, s. 97-109.
- Bruk, D.: Vrácení nemovitého daru. Právní rádce. 1996, roč. 4, č. 8, s. 7. ISSN 1210-4817.
- Grobelný, P.: K žalobě na vrácení daru. Právní rozhledy. 2002, roč. 10, č. 10, s. 502-505. ISSN 1210-6410.
- Grus, Z.: Dobré mravy ve světle publikované judikatury. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, č. 3, s. 112-115. ISSN 1210-6410.
- Havel, B.: Dobré mravy a poctivý obchodní styk. Právník. 2001, roč. 10, č. 1, s. 37-86. ISSN 0231-6625.
- Havel, B.: K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. Obchodní právo. 2001, roč. 10, č. 2, s. 11-15. ISSN 2010-8278.
- Hein, O.: Dobré mravy. Právní rádce. 2004, roč. 12, č. 12, s. 71-79. ISSN 1210-4817.

- Chalupa, L.: Výklad institutu dobrých mravů. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 11, s. 569-573. ISSN 1210-6410.
- Kapitán, Z.: Darovací smlouva a problematika vrácení daru. Časopis pro právní vědu a praxi. 1999, roč. 7, č. 1, s. 68-77. ISSN 1210-9126.
- Mikeš, J., Švestka, J.: Nad základními otázkami vrácení daru dárce. Právní rozhledy. 2002. roč. 10, č. 4, s. 155-200. ISSN 1210-6410.
- Salač, J.: Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy. 2002, roč. 10, č. 6, s. 251. ISSN 1210-6410.
- Spáčil, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře. Právní rozhledy. 2004, roč. 12, s. 664-668. ISSN 1210-6410.
- Šubrtová, J.: Důvody vydědění. Ad notam. 1999, roč. 5, č. 5, s. 65-6. ISSN 1211-0558.
- Tomek, M.: Vydědění. Právní rádce. 2008, roč. 16, č. 3, s. 68-71. ISSN 1210-4817.
- Vrcha, P.: Vrácení daru – hmotněprávní důvody vrácení daru. Právní rádce. 1997, roč. 5, č. 12, s. 4-11. ISSN 1210-4817.

Judikatura

- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 6. 2. 1996, sp. zn. 20 Co 72/95.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 309/95.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 8. 1999, sp. zn. IV. ÚS 114/99.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. 29Cdo 228/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1708/2000.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 22/01.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 263/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 2003, sp. zn. 3 Odo 134/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2004, sp. zn. 33 Odo 1192/2003.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 77/03.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 201/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 401/06.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2007 anebo sp. zn. III. ÚS 729/06.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 10. 2007, sp. zn. 594/07.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 6. 2008, sp. zn. IV. ÚS 581/06.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 33 Cdo 557/2008.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1406/2007.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 9. 2009, sp. zn. IV. ÚS 27/09.

Právní předpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – email

rehulova@ak-online.cz